

**Νεοελληνική
Γλώσσα &
Λογοτεχνία Λυκείου:**

**Στρατηγικές
παραγωγής κριτικού
λόγου και
ερμηνευτικού
σχολίου**

**Αγάθη Γεωργιάδου, δ.φ.
Κηφισιά, 18 Δεκεμβρίου
2023**

Στρατηγικές παραγωγής κριτικού λόγου: Συνοπτικός και εκτενής λόγος (Θέμα Α & Δ)

Προϋποθέτουν:

- ο Την **κατανόηση** κριτικού λόγου («Ρουτίνες σκέψης»)
- ο Εξοικείωση με τις **τεχνικές** διατύπωσης των ερωτήσεων, ώστε να υποβοηθηθεί η κριτική κατανόηση
- ο Συνεχή αναστοχασμό.

Τι είναι οι ρουτίνες σκέψης (thinking routines):

Στρατηγικές **ορατής σκέψης** (visible thinking), **επαναλαμβανόμενες διαδικασίες** για την επίτευξη στόχων στην ανάγνωση και την παραγωγή λόγου

**Ι.Στρατηγικές
κατανόησης
κριτικού
λόγου**

**ΡΟΥΤΙΝΕΣ
ΣΚΕΨΗΣ**

Ποιος είναι ο ρόλος τους;

Η οργάνωση της σκέψης των μαθητών

Η οργάνωση δραστηριοτήτων από τον εκπαιδευτικό

**Πριν την
ανάγνωση**

**ΡΟΥΤΙΝΕΣ
ΣΚΕΨΗΣ**

σκέφτομαι – κρατώ
σημειώσεις – συζητώ

βλέπω ή ακούω – σκέφτομαι
– αναρωτιέμαι

ανακαλώ – προβληματίζομαι
– προβλέπω

προβληματίζομαι – ρωτώ –
συζητώ κ.ά.

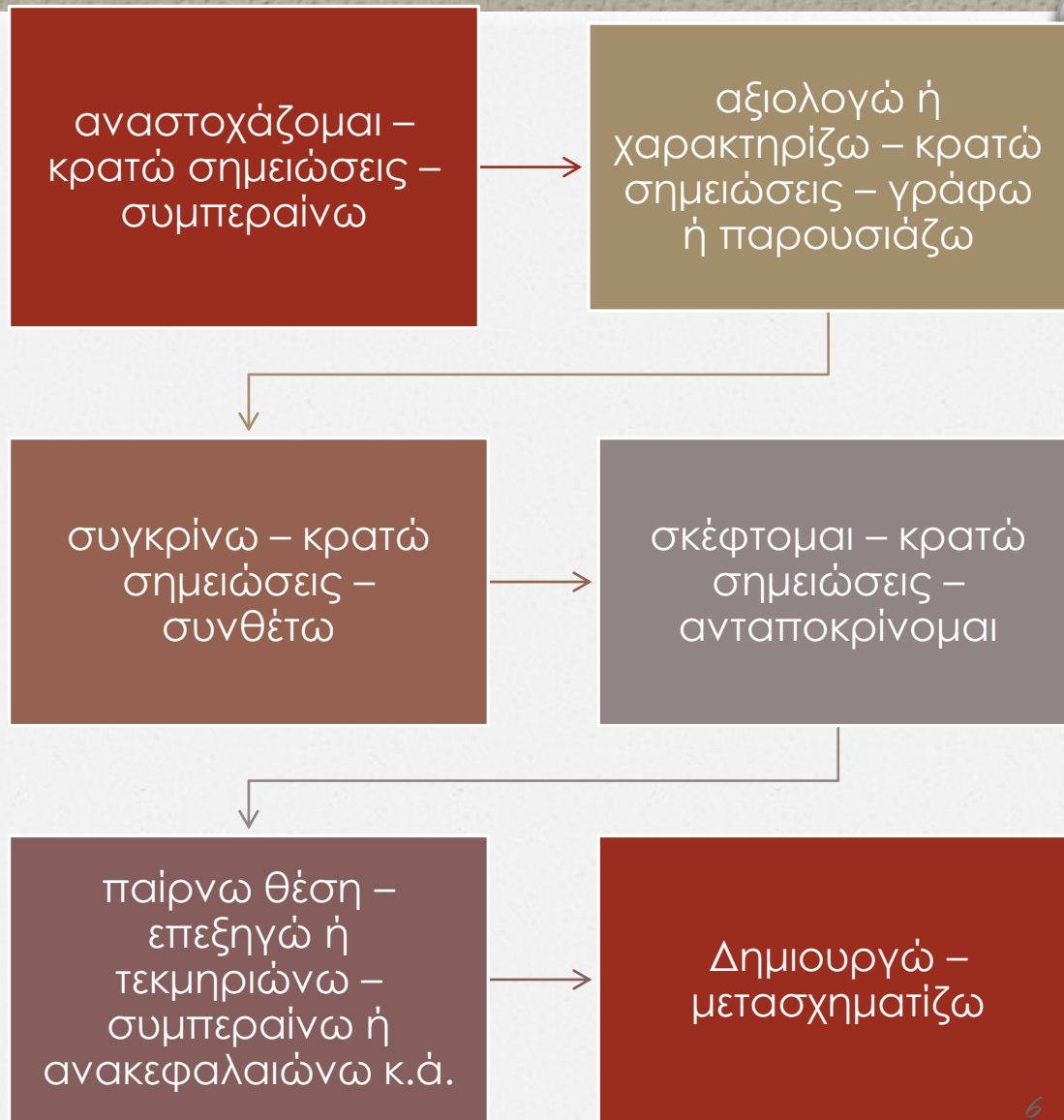
Κατά την ανάγνωση

ΡΟΥΤΙΝΕΣ ΣΚΕΨΗΣ

- ο διαβάζω – σκέφτομαι – προβλέπω
- ο διαβάζω – σκέφτομαι – συνδέω
- ο μελετώ – παρατηρώ – εντοπίζω
- ο διαβάζω – σκέφτομαι – αναλύω

Μετά την ανάγνωση

ΡΟΥΤΙΝΕΣ ΣΚΕΨΗΣ

Προαναγνωστική φάση

Ερωτήσεις προβληματισμού/ πρόβλεψης

- ο Ποιες είναι οι πρώτες μου **σκέψεις και εμπειρίες** για ένα θέμα;
- ο Παρατηρώ τον τίτλο του κειμένου, τυχόν υπότιτλους ή εικόνες συσχετίζοντας τις πληροφορίες αυτές με δικές μου γνώσεις και εμπειρίες. Σε ποια συμπεράσματα καταλήγω για το **θέμα του κειμένου ή / και τη βασική οπτική** του συγγραφέα του;
- ο Παρατηρώ τη μορφή του κειμένου, στοιχεία για τον συγγραφέα ή/και το μέσο δημοσίευσης. Ποιες είναι οι υποθέσεις μου αναφορικά με τον **σκοπό του συγγραφέα, το αν το κείμενο είναι αξιόπιστο, επίκαιρο, σε ποιους απευθύνεται** κ.ά.

Κατά την ανάγνωση

Ερωτήσεις κατανόησης/ ερμηνείας

- ο **Που, πότε, ποιος, τι....**
- ο **Ποιο πρόβλημα** απασχολεί τον συντάκτη του κειμένου και **ποια θέση** παίρνει;
- ο **Ποιον κίνδυνο** επισημαίνει ο συγγραφέας και ποια είναι η αιτία του;
- ο **Τι νομίζετε** ότι πυροδότησε το συναίσθημα...του αρθρογράφου; Προσπαθήστε να το εξαγάγετε από εμφανή και αφανή χωρία του κειμένου του.
- ο **Πώς αντιλαμβάνεστε** την άποψη του συγγραφέα [...];

Κατά την ανάγνωση

Ερωτήσεις γλωσσικές/υφολογικές

- ο **Αναγνωρίζω μια γλωσσική επιλογή και εξηγώ τη λειτουργία της** (π.χ. εντοπίζω το είδος της σύνταξης και τη λειτουργία της, τη λειτουργία των επιθέτων σε ένα περιγραφικό κείμενο, τη λειτουργία της ονοματοποίησης, τη χρήση κάποιου ρηματικού προσώπου κ.ά.)
- ο **Μετασχηματίζω μια γλωσσική επιλογή σε ένα κείμενο** (π.χ. μετατρέπω τις φράσεις που χρησιμοποιούνται μεταφορικά σε φράσεις που χρησιμοποιούνται κυριολεκτικά κ.ά.). Τι αλλαγές παρατηρώ ως προς το ύφος και τον σκοπό του κειμένου;
- ο **Ξαναγράφω με διαφορετικές γλωσσικές επιλογές ένα απόσπασμα** του κειμένου αλλάζοντας την ιδιότητα του συγγραφέα του, το κοινό στο οποίο απευθύνεται ή τον σκοπό του. Συγκρίνω τις διαφορετικές εκδοχές του κειμένου.
- ο **Μετασχηματίζω το απόσπασμα, ώστε ο συγγραφέας να εκφράζεται με μεγαλύτερη μετριοπάθεια.** Ποιο από τα δύο κείμενα θεωρώ πιο επικοινωνιακά αποτελεσματικό, λαμβάνοντας υπόψη το είδος του αρχικού κειμένου, τον σκοπό και την ιδιότητα του συγγραφέα του.
- ο **Ο συγγραφέας του αποσπάσματος έχει σκοπό να ευαισθητοποιήσει του αναγνώστες του.** Με ποιες γλωσσικές επιλογές επιχειρεί να επιτύχει τον σκοπό του; Ποιες θα ήταν οι γλωσσικές του επιλογές αν ο σκοπός του θα ήταν να ενημερώσει αντικειμενικά; Ξαναγράφω το απόσπασμα, ώστε να ανταποκρίνεται στον σκοπό της αντικειμενικής ενημέρωσης.

Κατά την ανάγνωση

Ερωτήσεις οργάνωσης/ σχεδιασμού

Σε επίπεδο ανάγνωσης κειμένων

- ο Τι τύπο κειμένου έχω (εξηγητικό ή επιχειρηματολογικό;) Τι είδος (άρθρο, δοκίμιο, συνέντευξη;)
- ο Ποια **δομικά/λεξικογραμματικά χαρακτηριστικά** εντοπίζω, τα οποία χαρακτηρίζουν το κείμενο ως τέτοιο;
- ο Με ποιον τρόπο **οργανώνεται ο λόγος** στην παράγραφο; (επιλογές: αιτιολόγηση και αντίθεση, ορισμός και διαίρεση, παραδείγματα και αιτιολόγηση...). Θεωρώ αποτελεσματική την οργάνωση αυτή λαμβάνοντας υπόψη τον τύπο ή το είδος του κειμένου και τον σκοπό του συγγραφέα του;
- ο Πώς **συνδέονται διαφορετικοί γλωσσικοί/σημειωτικοί τρόποι** σε ένα κείμενο; κ.ά.

I. Στρατηγικές κατανόησης κριτικού λόγου

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Πανελλήνιες 2023, Κείμενο 1

Ημέρα καταδίκης της βίας εναντίον των γυναικών

«Δεν υπάρχει στην ιστορία της ανθρωπότητας διαρκέστερη και διαστροφικότερη καθυπόταξη ανθρώπων από αυτή που υπέστησαν οι γυναίκες από τους άντρες. Αρχίζοντας από τον Αριστοτέλη αναρίθμητα ήταν τα μεγάλα πνεύματα που αρνιούνταν σε αυτές την ανθρώπινη αξία. Μέχρι τον 20ό αιώνα, με ελάχιστες εξαιρέσεις, όλες οι συζητήσεις για την ισότητα θεωρούσαν ως δεδομένο ότι αυτή δεν περιλαμβάνει τις γυναίκες.

Η αντίληψη ότι είναι κατώτερα πλάσματα, φτιαγμένα για να εξυπηρετήσουν την αναπαραγωγή του κόσμου των ανδρών, είχε ως συνέπεια μια τέτοια κακομεταχείριση, βία και εκμετάλλευση, που όμοιά της δεν έχει υποστεί καμία άλλη ομάδα ανθρώπων (ούτε οι μαύροι ούτε η εργατική τάξη, κανείς).

Σε πολλά μέρη του κόσμου ακόμα και σήμερα η ωμή βία εναντίον των γυναικών είναι καθημερινή πρακτική. Στις δικές μας κοινωνίες οι ωμότητες είναι παράνομες. Τα φαινόμενα, όμως, βιασμού, οικογενειακής βίας, σεξουαλικής παρενόχλησης και ποικίλων άλλων προσβολών των γυναικών κάθε άλλο παρά σπάνια είναι.

Ξέρω ότι οι καθιερωμένες ημέρες μνήμης δεν συγκινούν. Σήμερα, όμως, ημέρα κατά της βίας εναντίον των γυναικών, δεν μπορεί παρά να αναλογιζόμαστε με ενοχή τη μεγαλύτερη αδικία που υπήρξε από καταβολής κόσμου, να συμπονούμε τις αμέτρητες γυναίκες θύματα, και να προσπαθούμε να οραματιζόμαστε δικαιοσύνη.

[Σταύρος Τσακουράκης, Δικαιοσύνη: η ουσία της πολιτικής, εκδ. Μεταίχιμο, 2019, σ. 202]. 12

Προαναγνωστική φάση

Στρατηγική της πρόβλεψης

Υποθέσεις για το περιεχόμενο με βάση τον τίτλο, το εισαγωγικό σημείωμα, το περιεχόμενο)

Ημέρα καταδίκης της βίας εναντίον των γυναικών

Δεν υπάρχει στην ιστορία της ανθρωπότητας διαρκέστερη και διαστροφικότερη καθυπόταξη ανθρώπων από αυτή που υπέστησαν οι γυναίκες από τους άντρες. Αρχίζοντας από τον Αριστοτέλη αναρίθμητα ήταν τα μεγάλα πνεύματα που αρνιούνταν σε αυτές την ανθρώπινη αξία. Μέχρι τον 20ό αιώνα, με ελάχιστες εξαιρέσεις, όλες οι συζητήσεις για την ισότητα θεωρούσαν ως δεδομένο ότι αυτή δεν περιλαμβάνει τις γυναίκες. [...]

[Σταύρος Τσακυράκης, Δικαιοσύνη: η ουσία της πολιτικής, εκδ. **Μεταίχμιο, 2019**, σ. 202].

Προαναγνωστική φάση

Στρατηγική: Αναγνωστικές οδηγίες / Σημειώσεις

Σκέφτομαι – υπογραμμίζω - κρατώ σημειώσεις:

- ο Θεματικά κέντρα
- ο Λέξεις – κλειδιά
- ο Διαρθρωτικές λέξεις

I. Στρατηγικές κατανόησης κριτικού λόγου Προαναγνωστική φάση

Στρατηγική: Αναγνωστικές οδηγίες / Σημειώσεις

Ημέρα καταδίκης της βίας εναντίον των γυναικών

Θεματικό κέντρο

Δεν υπάρχει στην ιστορία της ανθρωπότητας διαρκέστερη και διαστροφικότερη καθυπόταξη ανθρώπων από αυτή που υπέστησαν οι γυναίκες από τους άντρες. Αρχίζοντας από τον Αριστοτέλη αναρίθμητα ήταν τα μεγάλα πνεύματα που αρνιούνταν σε αυτές την ανθρώπινη αξία. Μέχρι τον 20ό αιώνα, με ελάχιστες εξαιρέσεις, όλες οι συζητήσεις για την ισότητα θεωρούσαν ως δεδομένο ότι αυτή δεν περιλαμβάνει τις γυναίκες.

Συνέπεια

Η αντίληψη ότι είναι κατώτερα πλάσματα, φτιαγμένα για να εξυπηρετήσουν την αναπαραγωγή του κόσμου των ανδρών, είχε ως συνέπεια μια τέτοια κακομεταχείριση, βία και εκμετάλλευση, που ομοιά της δεν έχει υποστεί καμία άλλη ομάδα ανθρώπων (ούτε οι μαύροι ούτε η εργατική τάξη, κανείς).

Παραδείγματα

Σε πολλά μέρη του κόσμου ακόμα και σήμερα η ωμή βία εναντίον των γυναικών είναι καθημερινή πρακτική. Στις δικές μας κοινωνίες οι ωμότητες είναι παράνομες. Τα φαινόμενα, όμως, βιασμού, οικογενειακής βίας, σεξουαλικής παρενόχλησης και ποικίλων άλλων προσβολών των γυναικών κάθε άλλο παρά σπάνια είναι.

Ξέρω ότι οι καθιερωμένες ημέρες μνήμης δεν συγκινούν. Σήμερα, όμως, ημέρα κατά της βίας εναντίον των γυναικών, δεν μπορεί παρά να αναλογιζόμαστε με ενοχή τη μεγαλύτερη αδικία που υπήρξε από καταβολής κόσμου, να συμπονούμε τις αμέτρητες γυναίκες θύματα, και να προσπαθούμε να οραματιζόμαστε δικαιοσύνη.

I. Στρατηγικές κατανόησης κριτικού λόγου

Αναγνωστική φάση

Στρατηγική: Αποδόμηση κειμένου

Ημέρα καταδίκης της βίας εναντίον των γυναικών

Θεματικό κέντρο →

Ιστορική
αναδρομή

Αντίληψη →

Συνέπεια →

Γενίκευση →

Διαπίστωση →

Χρονικός
προσδιορισμός

Αντίφαση

Τροπικότητα →

Πρόθεση →

«Δεν υπάρχει στην ιστορία της ανθρωπότητας διαρκέστερη και διαστροφικότερη καθυπόταξη ανθρώπων από αυτή που υπέστησαν οι γυναίκες από τους άντρες. Αρχίζοντας από τον Αριστοτέλη αναρίθμητα ήταν τα μεγάλα πνεύματα που αρνιούνταν σε αυτές την ανθρώπινη αξία. Μέχρι τον 20ο αιώνα, με ελάχιστες εξαιρέσεις, όλες οι συζητήσεις για την ισότητα θεωρούσαν ως δεδομένο ότι αυτή δεν περιλαμβάνει τις γυναίκες.

Η αντίληψη ότι είναι κατώτερα πλάσματα, φτιαγμένα για να εξυπηρετήσουν την αναπαραγωγή του κόσμου των ανδρών, είχε ως συνέπεια μια τέτοια κακομεταχείριση, βία και εκμετάλλευση, που ομοιά της δεν έχει υποστεί καμία άλλη ομάδα ανθρώπων (ούτε οι μαύροι ούτε η εργατική τάξη, κανείς).

Σε πολλά μέρη του κόσμου ακόμα και σήμερα η ωμή βία εναντίον των γυναικών είναι καθημερινή πρακτική. Στις δικές μας κοινωνίες οι ωμότητες είναι παράνομες. Τα φαινόμενα, όμως, βιασμού, οικογενειακής βίας, σεξουαλικής παρενόχλησης και ποικιλών άλλων προσβολών των γυναικών κάθε άλλο παρά σπάνια είναι.

Ξέρω ότι οι καθιερωμένες ημέρες μνήμης δεν συγκινούν. Σήμερα, όμως, ημέρα κατά της βίας εναντίον των γυναικών, δεν μπορεί παρά να αναλογιζόμαστε με ενοχή τη μεγαλύτερη αδικία που υπήρξε από καταβολής κόσμου, να συμπονούμε τις αμέτρητες γυναίκες θύματα, και να προσπαθούμε να οραματιζόμαστε δικαιοσύνη.

Αποδεικτέα θέση

Ισχυρισμός:

Η διαχρονική καταπίεση των γυναικών από τους άντρες

**Βαθμός
βεβαιότητας:**
μέγιστος
«διαρκέστερη και
διστασηφικότερη»

Δεδομένα

Τόσο στην αρχαιότητα διανοούμενοι όπως ο Αριστοτέλης όσο και σήμερα σε πολλά μέρη του κόσμου και στην Ελλάδα παρατηρούνται πολλά φαινόμενα βίας κατά των γυναικών.

Πρόσθετη στήριξη

Καθημερινά παραδείγματα ωμής βίας κατά των γυναικών

Συμπέρασμα

Καλό θα ήταν να αναλογιζόμαστε με ενοχή τη μεγαλύτερη αδικία που υπήρξε από καταβολής κόσμου, να συμπονούμε τις αμέτρητες γυναίκες θύματα, και να προσπαθούμε να οραματιζόμαστε δικαιοσύνη.

Ι. Στρατηγικές
κατανόησης
κριτικού λόγου

Μετα-
αναγνωστική
φάση

Στρατηγική:
Σημασιολογικός
χάρτης

II. Στρατηγικές παραγωγής κριτικού λόγου

Συνοπτικός λόγος: επιλεκτική περίληψη / εστιασμένη περίληψη (Θέμα Α)

Ερωτήσεις
συνοπτικής
νοηματικής
απόδοσης

- ο Να πυκνώσετε σε 80 περίπου λέξεις τις **απόψεις του συγγραφέα για ένα θέμα**.
- ο Να αποδώσετε νοηματικά σε 60-70 λέξεις το **νόημα μιας παραγράφου (ή ενός αποσπάσματος)**.

A1. Να αποδώσετε συνοπτικά σε μία παράγραφο 60-70 λέξεων τις **απόψεις του συγγραφέα του Κειμένου 1 για την **κοινωνική θέση της γυναίκας**.**

Στρατηγική: Σημασιολογικός χάρτης Θέματος Α1

Απόψεις για την κοινωνική θέση της γυναίκας:

Διαχρονική ιστορική και κοινωνική υποτίμηση της γυναίκας

Τεκμηρίωση: σπουδασίαι διανοητές και δημόσιος λόγος για ισότητα αρνούνται την αξία της

Αποτέλεσμα: Βία και εκμετάλλευση

Διαιώνιση αυτής της αντίληψης

Στην καθημερινότητα

Αν και είναι παράνομη

Στρατηγική: Αναδόμηση κειμένου

Γράφουμε τα:

- ο Νοηματικό κέντρο
- ο Θεματικά κέντρα
- ο Κειμενικοί δείκτες
- ο [Μεταδιατυπώσεις]

Ο συγγραφέας διατείνεται πως η υποτίμηση της κοινωνικής θέσης των γυναικών, που φαίνεται ακόμα και στο έργο σπουδαίων διανοητών και στον δημόσιο λόγο για την ισότητα, οδήγησε σε πρωτοφανείς για την ιστορία της ανθρωπότητας εκδηλώσεις βίας και εκμετάλλευσης σε βάρος των γυναικών, φαινόμενα που παρατηρούνται καθημερινά στις μέρες μας σε πολλές χώρες ακόμα και σε αναπτυγμένες, αν και κρίνεται παράνομη. (60 λέξεις)

II. Παραγωγή κριτικού λόγου (Θέμα Δ)

Δ1. Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ως εκπρόσωπος της μαθητικής σας κοινότητας, εκφωνείτε **ομιλία** (350-400 λέξεις) στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου της περιοχής σας.

α) Να αναφέρετε **φαινόμενα παραβίασης των δικαιωμάτων της γυναίκας** στη σύγχρονη εποχή στον **ιδιωτικό και δημόσιο βίο**.

β) εσείς, ως νέα γενιά, **μπορείτε να συμβάλλετε έμπρακτα στην επίτευξη της ισότητας των φύλων;**

Όποια κι αν είναι η άποψή σας, να την υποστηρίξετε τεκμηριωμένα αξιοποιώντας δημιουργικά και τα κείμενα αναφοράς (Κείμενα 1, 2, 3).

Προσυγγραφική φάση

Ερωτήσεις οργάνωσης/ σχεδιασμού

Σε επίπεδο παραγωγής λόγου

- ο Ποιο είναι το **θέμα** μου;
- ο Τι **τύπο και είδος κειμένου** θα σχεδιάσω;
- ο Ποια είναι τα **χαρακτηριστικά του κειμένου** που θα σχεδιάσω;
- ο Ποια είναι τα **χαρακτηριστικά του επικοινωνιακού πλαισίου** (πομπός, δέκτης, σκοπός);
- ο Τι ιδέες και **εμπειρίες** έχω γι' αυτό το θέμα;
- ο Τι **συναφείς ιδέες** με το θέμα μου μπορώ να αντλήσω **από τα κείμενα**;
- ο Πώς μπορώ να **ταξινομήσω τις ιδέες** αυτές και να τις **οργανώσω** πιο αποτελεσματικά σε συνεκτικό κείμενο;

Σχεδιασμός επικοινωνιακού πλαισίου

- ο **Πομπός**: μαθητής - εκπρόσωπος μαθητικής κοινότητας
- ο **Ακροατήριο**: συνδημότες
- ο **Τρόπος**: Προσχεδιασμένος προφορικός λόγος (ομιλία με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων).
- ο **Σκοπός/ πρόθεση**: Να αναδειχθεί η έμπρακτη υποστήριξη της ισότητας των φύλων.

Στρατηγική: ανάλυση του θέματος

Ζητούμενα: [1] Τα φαινόμενα παραβίασης των δικαιωμάτων της γυναίκας στη σύγχρονη εποχή στον ιδιωτικό και δημόσιο βίο (περιγραφικό ερώτημα)

[2] Μπορεί η νέα γενιά να συμβάλλει έμπρακτα στην επίτευξη της ισότητας των φύλων; (επιχειρηματολογία):

Ενδεχόμενες στάσεις [1] Ναι, μπορεί να συμβάλλει (Γιατί, Πώς;)

[2] Όχι, δεν μπορεί να συμβάλλει; (Γιατί;)

[3] Μπορεί υπό προϋποθέσεις (Πώς; Υπό ποιες προϋποθέσεις;)

Αξιοποίηση δεδομένων κειμένων αναφοράς

Στρατηγικές: Αποδόμηση κειμένου / Σημειώσεις

Ημέρα καταδίκης της βίας εναντίον των γυναικών

«Δεν υπάρχει στην ιστορία της ανθρωπότητας διαρκέστερη και διαστροφικότερη καθυπόταξη ανθρώπων από αυτή που υπέστησαν οι γυναίκες από τους άντρες. Αρχίζοντας από τον Αριστοτέλη αναρίθμητα ήταν τα μεγάλα πνεύματα που αρνιούνταν σε αυτές την ανθρώπινη αξία. Μέχρι τον 20ό αιώνα, με ελάχιστες εξαιρέσεις, όλες οι συζητήσεις για την ισότητα θεωρούσαν ως δεδομένο ότι αυτή δεν περιλαμβάνει τις γυναίκες.

Η αντίληψη ότι είναι κατώτερα πλάσματα, φτιαγμένα για να εξυπηρετήσουν την αναπαραγωγή του κόσμου των ανδρών, είχε ως συνέπεια μια τέτοια κακομεταχείριση, βία και εκμετάλλευση, που ομοιά της δεν έχει υποστεί καμία άλλη ομάδα ανθρώπων (ούτε οι μαύροι ούτε η εργατική τάξη, κανείς).

Σε πολλά μέρη του κόσμου ακόμα και σήμερα η ωμή βία εναντίον των γυναικών είναι καθημερινή πρακτική. Στις δικές μας κοινωνίες οι ωμότητες είναι παράνομες. Τα φαινόμενα, όμως, βιασμού, οικογενειακής βίας, σεξουαλικής παρενόχλησης και ποικίλων άλλων προσβολών των γυναικών κάθε άλλο παρά σπάνια είναι.

Ξέρω ότι οι καθιερωμένες ημέρες μνήμης δεν συγκινούν. Σήμερα, όμως, ημέρα κατά της βίας εναντίον των γυναικών, δεν μπορεί παρά να αναλογιζόμαστε με ενοχή τη μεγαλύτερη αδικία που υπήρξε από καταβολής κόσμου, να συμπονούμε τις αμέτρητες γυναίκες θύματα, και να προσπαθούμε να οραματιζόμαστε δικαιοσύνη.

[Σταύρος Τσακυράκης, Δικαιοσύνη: η ουσία της πολιτικής, εκδ. Μεταίχμιο, 2019, σ. 202].

Παραδοσιακός ρόλος συζύγου-μητέρας

Ανισότητα στην εργασία

Φαινόμενα κακοποίησης

Υποστήριξη δικαιωμάτων γυναικών

Μετασυγγραφική φάση

Ερωτήσεις αναστοχασμού

- ο Έχω **κατανοήσει** τα δεδομένα και τα ζητούμενα;
- ο Έχω **αναλύσει τα ζητούμενα/έννοιες**;
- ο Έχω **εκφραστεί κατάλληλα** με βάση την επικοινωνιακή περίσταση και τον κειμενικό τύπο/είδος;
- ο Έχω γράψει ολοκληρωμένα **επιχειρήματα**;
- ο Έχω προσέξει τη **συνοχή** των παραγράφων και τη **συνεκτικότητα** του λόγου μου;
- ο Η **ορθογραφία και η στίξη** είναι σωστά;
- ο Ποια **σημεία** του κειμένου θεωρώ **ικανοποιητικά** και ποια όχι;
- ο Τι με **δυσκόλεψε**; Τι **λείπει**;

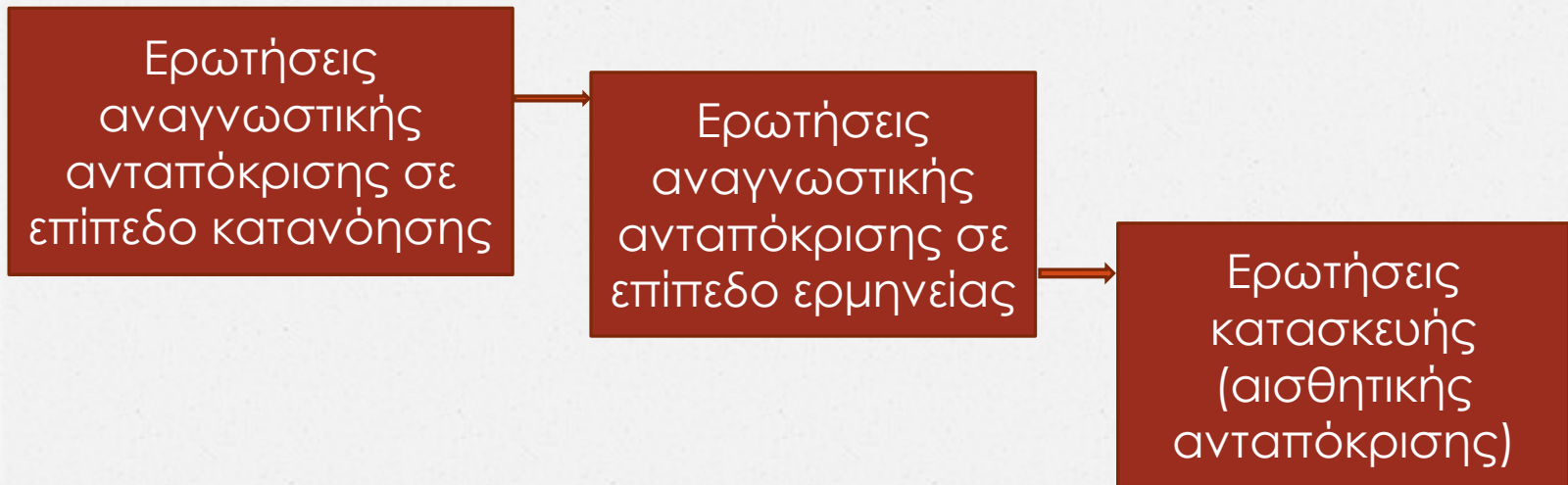
**Στρατηγικές
παραγωγής
ερμηνευτικού
σχολίου**

**Προτείνεται ο
ερμηνευτικός
διάλογος**

Ερμηνευτικός διάλογος

Επίπεδα ερμηνευτικού διαλόγου

- ο Κατανόηση
- ο Ερμηνευτικές υποθέσεις
- ο Ζητήματα που διερευνούν την **ανταπόκριση** του/της μαθητή/τριας

Επίπεδο κατανόησης (τι λέει το κείμενο)

Αρχική κατανόηση

- ο Τι υποθέτετε με βάση τον τίτλο; (**προαναγνωστικές υποθέσεις**)
- ο Έχει ακούσει κάποιος το όνομα του συγγραφέα;
- ο Ποια είναι η ιστορία που αφηγείται το κείμενο;
- ο Ας αναδιηγηθεί κάποιος το περιεχόμενο χωρίς σχόλια δικά του
- ο Υπάρχει κάποιος που κατάλαβε διαφορετικά την ιστορία;

- ✓ Υπάρχει κάποιο σημείο που σας δυσκόλεψε;
- ✓ Ποιος μιλάει; Σε τι πρόσωπο; Τι αίσθηση μας δημιουργεί αυτό;
- ✓ Σας άρεσε ή δεν σας άρεσε το κείμενο; Γιατί;

Ο κυρίως ερμηνευτικός διάλογος

Άνοιγμα του θέματος/ διατύπωση ερωτήματος

- ✓ Υπάρχει κάτι που σας έκανε εντύπωση και θα θέλατε να συζητήσουμε;
- o Υπάρχει κάποιο σημείο του κειμένου που σας προκαλεί κάποιο ερώτημα ή κάτι που θα θέλατε να συζητηθεί;

Ο κυρίως ερμηνευτικός διάλογος

Υποθέσεις μαθητών

- ο Τι νομίζετε ότι συμβαίνει στο κείμενο; Πώς το αντιλαμβάνεσαι; Πού στηρίζεις την άποψή σου αυτή μέσα στο κείμενο;
- ο Σκέφτεται κάποιος κάτι διαφορετικό;
- ο Αυτό που ειπώθηκε, αλλάζει καθόλου τη δική σου υπόθεση;
- ο Μπορεί κάποιος να συνοψίσει τι είπαμε ως τώρα;

Επέκταση και εμπάθυνση του διαλόγου

- Αν λάβετε υπόψη ότι ο/η συγγραφέας έγραψε αυτό το κείμενο στην εξορία ή, ότι η εστίαση είναι εξωτερική κτλ., τι περισσότερο μπορείτε να σκεφτείτε πάνω στο θέμα που συζητάμε;
- Το κείμενο αρχίζει με τις ευχές για τα γενέθλια /... του ήρωα-αφηγητή. Νομίζετε ότι έχει κάποια ιδιαίτερη σημασία αυτή η αναφορά;

Ολοκλήρωση/ Κλείσιμο της διδασκαλίας

- ο Τι νομίζετε ότι έγινε στο τέλος του διηγήματος;
- ο Συμπαθήσατε κάποιον από τους ήρωες; Γιατί;
- ο Ποιος θέλει να κάνει μία ανακεφαλαίωση των αξόνων της κουβέντας;

Το ερμηνευτικό σχόλιο

- Στο ερμηνευτικό σχόλιο, ο/η μαθητής/-τρια δεν θα πρέπει να γράφει «τι λέει το κείμενο» αλλά το «**τι σημαίνει**» και ποια η δική του στάση / θέση / άποψη γι' αυτό.

Για το ερμηνευτικό σχόλιο θυμόμαστε ότι:

**Η διατύπωσή του θα πρέπει να αποδίδει
μια ανθρώπινη κατάσταση ή συνθήκη.**

**Είναι αποδεκτή η επικαιροποιημένη
ανάγνωση των μαθητών/τριών.**

Η τριμερής δομή του ερμηνευτικού σχολίου

- Διατύπωση θέματος / ερωτήματος
- Τεκμηρίωση
- Στάση / θέση

Η τεκμηρίωση με στοιχεία του κειμένου (κειμενικούς δείκτες)

1. Μορφικά στοιχεία (όσα συνιστούν το εξωτερικό περίβλημα αλλά και το σκελετό του):

- ο Ο τίτλος
- ο Τα εκφραστικά μέσα
- ο Οι γλωσσικές επιλογές
- ο Οι αφηγηματικές τεχνικές
- ο Η δομή
- ο Η πλοκή

2. Στοιχεία περιεχομένου (χαρακτήρες, συνειρμοί, συγκρούσεις κ.ά.)

3. Συγκείμενο (Το πλαίσιο αναφοράς του λογοτεχνικού έργου)

Συγκείμενο

- ο Τα **ιστορικά, κοινωνικά και βιογραφικά/ιδεολογικά δεδομένα** των συνθηκών της παραγωγής του.
- ο Τα στοιχεία του πραγματικού κόσμου που αναπαριστώνται στα λογοτεχνικά κείμενα, δηλ.:
- ✓ Η **χωρο-χρονική τοποθέτηση**
- ✓ Οι **ιστορικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες** του χρόνου συγγραφής
- ✓ Ο **πολιτισμός, η κουλτούρα και η θρησκεία** κ.ά.

(Από το Γλωσσάρι)

Μορφές ερμηνευτικού σχολίου

Η κλασική διατύπωση

ο **1.** Ποιο είναι το θέμα του ποιήματος, κατά τη γνώμη σας; Ποιο ρόλο έχει η Ποίηση στην προσωπική σας ζωή; Να απαντήσετε αξιοποιώντας τουλάχιστον τρεις (3) κειμενικούς δείκτες (150-200 λέξεις).

Πανελλήνιες 2020

Μορφές ερμηνευτικού σχολίου

Ζητείται απάντηση σε συγκεκριμένο ερώτημα

ο 2. Γιατί, κατά τη γνώμη σας,
«Στον Σείριο δακρύσαν τα παιδιά
και βάλαν από εκείνη τη βραδιά
μιαν έγνοια στη μικρούλα τους καρδιά.»;
Να απαντήσετε, αξιοποιώντας τρεις (3)
διαφορετικούς κειμενικούς δείκτες του ποιήματος.
Θα ήσαστε ικανοποιημένοι/ες ή
δυσανεστημένοι/ες, αν ζούσατε, όπως τα παιδιά
στον Σείριο και γιατί;
(150-200 λέξεις)

Πανελλήνιες 2021

Μορφές ερμηνευτικού σχολίου

Δίνεται ένα ενδεικτικό θέμα του κειμένου
και ζητείται η ανάπτυξή του

- ο **3.** Τι αντιπροσωπεύει το ταγάρι για την οικογένεια της αφηγήτριας;

Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με τρεις (3) κειμενικούς δείκτες.

Εσείς, αν ήσασταν στη θέση της αφηγήτριας, θα κρατούσατε το ταγάρι ή όχι και γιατί; (150-200 λέξεις)

Πανελλήνιες 2022

Μορφές ερμηνευτικού σχολίου

Ζητείται η ερμηνεία του κειμένου

- ο 4. Στο Κείμενο 3, να παρουσιάσετε και να ερμηνεύσετε τη συναισθηματική κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο πρωταγωνιστής αξιοποιώντας τρεις (3) διαφορετικούς κειμενικούς δείκτες. Πώς κρίνετε την αντίδρασή του; (150-200 λέξεις)

Πανελλήνιες 2023

Άλλες πιθανές μορφές Το θέμα μέσα από έναν κειμενικό δείκτη

- ο Ποιο βασικό ερώτημα θεωρείτε ότι τίθεται στο ποίημα μέσα από την παράθεση των συνεχιζόμενων οπτικών εικόνων (Κείμενο III) και πώς θα το σχολιάζατε σύμφωνα με τη δική σας οπτική; (100-200 λέξεις)

Οδηγίες 2019-2020, Κριτήριο 2

Άλλες πιθανές μορφές

Το θέμα με βάση το συγκεκριμένο

- ο Ποιο είναι το κύριο θέμα που θίγει ο συγγραφέας στο κείμενο; Πώς αναδεικνύεται μέσα από την παρουσίαση του ήρωα και της κατάστασής του; Με δεδομένο ότι το μυθιστόρημα γράφτηκε το 1890, νομίζετε ότι διατηρεί την επικαιρότητά του και στην εποχή μας; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας σε 200 λέξεις.

ΣΤΑΔΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΙΟΥ

- ο ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ
- ο Α. ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
(Ανάγνωση διερευνητική: Τι λέει και πώς)
- ο Παρατηρούμε προσεκτικά τον τίτλο και σκεφτόμαστε γιατί ο συγγραφέας τον επέλεξε, μήπως είναι κάποια ένδειξη για το θέμα του κειμένου.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

- ο Διαβάζουμε προσεκτικά το λογοτεχνικό κείμενο και παρατηρούμε τα «σημάδια» που αφήνει ο λογοτέχνης σε σχέση με το νόημα του κειμένου (λχ. **γλωσσικές επιλογές** που ξεφεύγουν από τον κανόνα, ιδιότυπη στίξη, επαναλήψεις, ρηματικά πρόσωπα, μεταφορές, αντιθέσεις κ.ά) και για ποιο λόγο τα παραθέτει/ οργανώνει με τον τρόπο αυτό κτλ.), καθώς αυτά αποτελούν ενδείξεις για το θέμα του κειμένου.

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ

- ο Β. Διατύπωση του ερμηνευτικού σχολίου & τεκμηρίωση **(Ανάγνωση ερμηνευτική (Τι σημαίνει))**
- ο Διατυπώνουμε το θέμα ως **ανθρώπινη εμπειρία, παρουσιάζοντας το εύρος και το βάθος του.**
- ο Το θέμα / ερώτημα θα πρέπει, δηλαδή, να **«αγκαλιάζει» όλο το κείμενο** και να μην στέκεται μόνο σε ορισμένα σημεία του.
- ο Επίσης, δεν πρέπει να μην αποτελεί μια αναδιατύπωση του περιεχομένου του, αλλά να **αποτυπώνει μια κατάσταση που συμβαίνει γενικότερα, καθώς και το συναισθηματικό κλίμα του κειμένου.**

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ

- ο Τεκμηριώνουμε με συγκεκριμένες **συγγραφικές επιλογές ή/και με τις κατάλληλες αναφορές** στο κείμενο (τους «κειμενικούς δείκτες»), δηλαδή όσα στοιχεία μορφολογικά, γλωσσικά, οργανωτικά, περιεχομένου **συνδέονται άμεσα με το θέμα** που διατυπώθηκε και το υποστηρίζουν.

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ

- **Γράφουμε την προσωπική μας άποψη/ στάση σε συνάφεια με το Θέμα** (καλύτερα σε άλλη παράγραφο), αν ισχύει και για μας προσωπικά, αν έχουμε την ίδια άποψη / σκέψη / συναισθήματα κι αν το παρατηρούμε και στον δικό μας «κόσμο».

ΜΕΤΑΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ

- ο **Γ. ΑΝΑΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ (Τελική γραφή)**
- ο Αν το ερμηνευτικό ζητείται μέσω συγκεκριμένου δείκτη (λχ. Ποια είναι η συναισθηματική κατάσταση του ποιητικού υποκειμένου, τι συμβολίζει το τάδε) επαναδιατυπώνουμε το θέμα μέσα από αυτή την οπτική.

Θυμόμαστε ακόμα ότι:

- Το ερμηνευτικό σχόλιο δεν είναι μια απλή ερώτηση κατανόησης.
- Δεν συσσωρεύουμε δείκτες, αλλά επιλέγουμε τους συναφείς.
- Το σχόλιό μας θα πρέπει να διαθέτει αλληλουχία και συνοχή.

Παράδειγμα: Θέμα 23793, ΤΘΔΔ Γ' Λυκείου Φρανς Κάφκα, «Ποσειδώνας»

Ο Ποσειδώνας καθόταν στο γραφείο του και έκανε υπολογισμούς. Η διαχείριση όλων των υδάτων συνεπαγόταν ατελείωτο φόρτο εργασίας. Θα μπορούσε να έχει όσο βοηθητικό προσωπικό επιθυμούσε, και ήδη είχε πάρα πολύ, αλλά επειδή έπαιρνε τα καθήκοντά του πολύ στα σοβαρά, έκανε ο ίδιος όλες τις επαληθεύσεις και έτσι οι βοηθοί δεν τον ωφελούσαν ιδιαίτερα. Δεν μπορεί κανείς να πει πως απολάμβανε την εργασία του, ουσιαστικά τη διεκπεραίωνε επειδή του είχε ανατεθεί, και μάλιστα, όπως δήλωνε, είχε ήδη προβεί σε ενέργειες ώστε να του ανατεθεί μια πιο ευχάριστη εργασία, αλλά όταν του έκαναν διάφορες προτάσεις γινόταν φανερό πως τίποτα δεν του ταίριαζε περισσότερο από τη θέση που ήδη κατείχε. Ήταν άλλωστε ιδιαίτερα δύσκολο να του βρουν κάτι άλλο. Δεν μπορούσαν, για παράδειγμα, να του αναθέσουν ένα συγκεκριμένο πέλαγος: εκτός από το γεγονός πως στην περίπτωση αυτή οι υπολογισμοί δεν θα ήταν μικρότεροι παρά μονάχα πιο μικροπρεπείς, ο μέγας Ποσειδώνας δεν μπορούσε παρά να κατέχει μία θέση εξουσίας. Κι όταν του πρότειναν μια θέση εκτός νερού, η ιδέα και μόνο αρκούσε για να τον κυριεύσει ναυτία, να αναστατωθεί η θεική του ανάσα και να αρχίσει να κλυδωνίζεται η ηρωική του κορμοστασιά. Εδώ που τα λέμε, κανείς δεν έπαιρνε τα παράπονά του στα σοβαρά· όταν διαμαρτύρεται κάποιος τρανός, πρέπει κανείς να προσποιείται ότι υποχωρεί και στις πιο απίθανες απαιτήσεις· κανένας ποτέ δεν πίστεψε πως θα μπορούσε να απαλλαγεί ο Ποσειδώνας από τα καθήκοντά του, εξ αρχής είχε οριστεί ο θεός των θαλασσών και εκεί θα παρέμενε.

ο Franz Kafka (1883-1924) *Διηγήματα και Μικρά Πεζά*, μτφρ. Α. Ρασιδάκη, Ροές, Αθήνα 2006. ⁵⁵

Η διατύπωση του ερωτήματος

- ο Με ποιον τρόπο επιτελεί ο Ποσειδώνας το καθήκον της διαχείρισης των θαλασσών, σύμφωνα με το Κείμενο 3; Πώς κρίνεις εσύ τη στάση που τηρεί απέναντί του ο αφηγητής του κειμένου; Να απαντήσεις με στοιχεία από το κείμενο και να εκθέσεις και την προσωπική σου άποψη σε 150-200 λέξεις. (Μονάδες 15)

ΘΕΜΑ 3 απαντήσεις

Η διατύπωση του θέματος

- ο «Στο Κείμενο 3 ο Ποσειδώνας παρουσιάζεται να διαχειρίζεται τις θάλασσες σαν σύγχρονος δημόσιος υπάλληλος που αισθάνεται αλλοτριωμένος από το αντικείμενο της εργασίας του και βαριέται τη ρουτίνα της γραφειοκρατίας».**

Η τεκμηρίωση /

Συγκεκριμένα, ο αφηγητής δηλώνει σε **γ'** ρηματικό πρόσωπο ότι ο Ποσειδώνας παίρνει την εργασία του πολύ στα σοβαρά («έπαιρνε τα καθήκοντά του πολύ στα σοβαρά») ·

δεν εμπιστεύεται τους βοηθούς του και έτσι διαχειρίζεται όλο τον γραφειοκρατικό φόρτο μόνος του («έκανε ο ίδιος **(έμφαση)** όλες τις επαληθεύσεις») ·

δεν απολαμβάνει την εργασία του αλλά μόνο τη διεκπεραιώνει («Δεν μπορεί να πεις κανείς ... του είχε ανατεθεί») ·

έχει προβεί σε ενέργειες για να του ανατεθεί κάτι πιο ευχάριστο («και μάλιστα ..., εργασία»: **εδώ προσοχή στον ελεύθερο πλάγιο λόγο** «όπως δήλωνε») ·

τελικά δεν έγινε κατορθωτό να βρεθεί κάτι άλλο γι' αυτόν, εφόσον ο «μέγας Ποσειδώνας» (**ειρωνική η χρήση του επιθέτου**) είναι και παραμένει δέσμιος του ονόματος και του ρόλου του (αλλά όταν ... μία θέση εξουσίας»: προσοχή στο **γ' πληθυντικό πρόσωπο της απροσδιοριστίας**: να του βρουν / να του αναθέσουν → Ποιοι; Το απρόσωπο γραφειοκρατικό σύστημα δεν χρειάζεται υποκείμενα, γι' αυτό και ο αφηγητής δεν τα αναφέρει).

Η τεκμηρίωση

Ο αφηγητής τηρεί **στάση ειρωνική** απέναντι στον Ποσειδώνα, όπως προκύπτει από τον **διάχυτο σαρκασμό**, ο οποίος γίνεται αντιληπτός από την **ειρωνική χρήση λέξεων και φράσεων** (υπολογισμοί όχι μικρότεροι παρά μονάχα πιο μικροπρεπείς // ο μέγας Ποσειδώνας // για να τον κυριεύσει ναυτία, να αναστατωθεί η θεϊκή του ανάσα και να αρχίσει να κλυδωνίζεται η ηρωική του κορμοστασιά κ.λπ.) αλλά και από τις **εκφράσεις βεβαιότητας** που επιλέγονται για να προσδιοριστούν τα θεϊκά καθήκοντα («εξαρχής είχε οριστεί ο θεός των θαλασσών και εκεί θα παρέμενε»).

Η ανταπόκριση

ο Περαιτέρω, η προσωπική άποψη των μαθητών / μαθητριών διατυπώνεται ελεύθερα, ανάλογα με τον παραστατικό κύκλο και τα βιώματά τους. Επισημαίνεται μόνο ότι ολόκληρο το κείμενο αποτελεί μία **πικρή αλληγορική μεταφορά της μυθολογίας στον σύγχρονο κόσμο: από τον πανίσχυρο και απρόσωπο μηχανισμό της γραφειοκρατίας δεν εξαιρούνται ούτε οι θεοί!**

ο **[σύνολο λέξεων 221 χωρίς την προσωπική στάση]**

Μερικά σχόλια

- ο Το κείμενο δεν παρατίθεται ολόκληρο. Έχει περικοπεί μία ολόκληρη παράγραφος, χωρίς αυτό να δηλώνεται.
- ο Το θέμα δεν αγκαλιάζει όλο το κείμενο και δεν είναι συμπαγές αλλά διάχυτο σε όλη την απάντηση (στην τεκμηρίωση και ανταπόκριση).
- ο Η τεκμηρίωση αποτελεί κυρίως αναπαραγωγή του περιεχομένου στην οποία εντάσσονται διεκπεραιωτικά κάποιοι μορφικοί δείκτες.
- ο Η συνολική απάντηση πάσχει από έλλειψη συνεκτικότητας.

Ενδεικτική πρόταση ερμηνευτικού σχολίου

[Το θέμα με την τεκμηρίωση] Ο Κάφκα, μέσω μιας μυθολογικής αλληγορίας και της χρήσης καυστικής ειρωνείας ανάμεικτης με χιούμορ, στηλιτεύει τον συγκεντρωτικό και διεκπεραιωτικό τρόπο διαχείρισης της εργασίας από τον σύγχρονο άνθρωπο, ο οποίος, ίσως λόγω μεγαλομανίας όπως δείχνει η χρήση των επιθέτων που αποδίδονται στον Ποσειδώνα και τους υπολογισμούς του («οι υπολογισμοί [...] μικρότεροι [...] πιο μικροπρεπείς, ο μέγας Ποσειδώνας», «η θείκη του ανάσα [...] η ηρωική του κορμοστασία»), εγκλωβίζεται σε ένα επάγγελμα που μόνο πλήξη του προσφέρει. Συχνά μάλιστα γίνεται θύμα της γραφειοκρατίας, δέσμιος των επιλογών του κι αποξενώνεται από την εργασία του, γι' αυτό και τη διεκπεραιώνει παθητικά μόνος του («έπαιρνε τα καθήκοντά του πολύ στα σοβαρά»), χωρίς διαμοιρασμό και χωρίς να την απολαμβάνει, ενώ όλες οι προσπάθειές του για αλλαγή αντικειμένου προσκρούουν στην ανάγκη του να εξουσιάζει. **[Η κρίση]** Και πράγματι, πολύ σωστά ο συγγραφέας καυτηριάζει την απρόσωπη εξουσία, τον γραφειοκρατικό συγκεντρωτισμό, αλλά και την επιλογή του επαγγέλματος με κριτήριο το κύρος, αφού η στάση αυτή μόνο πλήξη μπορεί να δημιουργήσει. **[Η προσωπική στάση]**. Για μένα η χαρά που μπορεί να αντλεί το άτομο από το επάγγελμά του, όσο «ταπεινό» κι αν είναι, είναι πιο σημαντική από το κύρος που μπορεί να έχει άλλο «ανώτερο» επάγγελμα, αφού ο ρόλος του δεν θα είναι διεκπεραιωτικός αλλά δημιουργικός. **200 λέξεις**

**Ευχαριστώ για την
υπομονή σας!**

